

Od Redakcji

Rocznice historyczne od dawna pełnią kluczową rolę w procesie kształtowania zbiorowej świadomości. Stanowią one nie tylko okazję do wspomnienia minionych wydarzeń, lecz także narzędzie budowania wspólnotowych narracji, które spajają społeczeństwo oraz nadają kierunek polityce pamięci. Współcześnie, gdy refleksja nad przeszłością nierzadko staje się elementem debaty publicznej, znaczenie rocznic wykracza poza ich czysto historyczny wymiar. Odnajdujemy je zarówno w przestrzeni kultury, edukacji, jak i polityki, gdzie stają się przedmiotem negocjacji, reinterpretacji czy sporów o sens wydarzeń sprzed lat. Ich celebrowanie przybiera formę rytuałów, uroczystości oraz aktów symbolicznych, które wzmacniają więzi społeczne, ale często też ujawniają głębokie podziały. Dyskusje towarzyszące obchodom rocznic wydobywają różnorodne sposoby rozumienia historii, a także ukazują konflikty pamięci związane z próbami narzucenia dominującej interpretacji przeszłości. W tym kontekście rocznice stają się nie tylko elementem kultury pamięci, lecz także instrumentem prowadzenia polityki. Równocześnie przypominają o tym, że pamięć zbiorowa nie jest zjawiskiem statycznym, ale dynamicznym, podlegającym ciągłym zmianom i społecznym negocjacjom. Perspektywa ta pozwala zrozumieć ich szczególną rolę w życiu współczesnych wspólnot politycznych.

Rok 2025 przyniósł liczne ważne rocznice, które skłaniają do refleksji nad sposobami upamiętniania doświadczeń historycznych na poziomie lokalnym, narodowym i międzynarodowym. Upływ 80 lat od zakończenia II wojny światowej stanowi szczególnie wyzwanie dla polityki pamięci, zarówno w Polsce, jak i w Europie, gdzie spór o interpretację tego konfliktu wciąż wywołuje intensywne emocje. Rocznice stają się okazją do przypomnienia o dramatycznych losach jednostek i zbiorowości, ale także do konfrontacji z aktualnymi strategiami narracyjnymi państw i instytucji. Zrozumienie procesów pamięciowych w tym kontekście wymaga dostrzeżenia, jak przeszłość jest włączana w bieżące projekty polityczne i ideologiczne. Refleksja rocznicowa obejmuje nie tylko wydarzenia najbardziej znane, lecz również te marginalizowane, przypominając o ich potencjale do odnowienia lub przekształcenia tożsamości wspólnoty. W tym sensie rocznice są także próbą utrzymania ciągłości historycznej, której znaczenie okazuje się wyjątkowo ważne w czasach kryzysów politycznych i kulturowych. Artykuły zebrane w niniejszym tomie pokazują, jak różne perspektywy badawcze pozwalają uchwycić złożoność mechanizmów upamiętniania.

Analizy zaprezentowane w numerze dowodzą, że rocznice stanowią przestrzeń, w której ujawniają się nie tylko odmienności w interpretacji przeszłości, ale też odmienne wizje wspólnoty. Niektóre z nich eksponują pamięć integrującą, inne zaś prowadzą do konfliktów, pogłębiając różnice ideologiczne czy polityczne. Ważną rolę odgrywa tu także kwestia tego, kto ma prawo do kreowania oficjalnych narracji i jakie instytucje decydują o ich rozpowszechnieniu. Upamiętnianie staje się aktem politycznym, ponieważ

wymaga selekcji faktów, wyboru symboli oraz określenia, jakie postacie czy wydarzenia zasługują na szczególne wyróżnienie. Jednocześnie obecność wielu aktorów – państwa, społeczeństwa obywatelskiego, instytucji kultury, wspólnot lokalnych – sprawia, że polityka pamięci jest dziś bardziej złożona i zdecentralizowana niż kiedykolwiek. Interakcje pomiędzy tymi aktorami prowadzą do powstawania konkurencyjnych narracji oraz odmiennych praktyk upamiętniania. Włączone do numeru artykuły podejmują problematykę zarówno oficjalnych polityk pamięci, jak i oddolnych inicjatyw społecznych, ukazując ich wzajemne zależności oraz napięcia.

Jednym z kluczowych zagadnień poruszanych w prezentowanym tomie jest pytanie o to, w jaki sposób święta i rytuały publiczne komunikują treści historyczne oraz jak uczestniczą w budowaniu tożsamości politycznej. Analizy te pokazują, że rytuały nie tylko odtwarzają przeszłość, lecz także konstruują jej nowe znaczenia, wpisane w aktualny dyskurs polityczny. Obchody rocznic mogą stać się narzędziem legitymizowania działań państwa, wzmacniania lub podważania autorytetu instytucji, ale także podstawą konsolidacji społecznej. Rytualizacja pamięci sprzyja utrwaleniu określonych interpretacji, choć nie wyklucza sporów i kontestacji. Odpowiednie formy celebracji mogą wzmacniać wspólnotę, ale także pogłębiać podziały, zwłaszcza gdy towarzyszą im odmienne oczekiwania wobec kształtowania pamięci narodowej. Badacze w swoich analizach podkreślają, że świętowanie to nie tylko akt wspominania, lecz również świadome narzędzie polityczne wykorzystywane przez różne grupy społeczne. Właśnie dlatego kontekst rytuałów i świąt państwowych staje się tak istotnym polem badawczym dla politologów i socjologów pamięci.

Nie mniej istotne miejsce w prezentowanych badaniach zajmuje refleksja nad zróżnicowaniem praktyk pamięciowych wynikających z odmiennych doświadczeń politycznych i ustrojowych. Państwa, które przeszły przez transformację systemową lub mierzyły się z trudnym dziedzictwem autorytaryzmu, często doświadczają konfliktów pamięci bardziej intensywnie. Przeszłość staje się wówczas przestrzenią sporów o ocenę minionych reżimów, podziału odpowiedzialności oraz sposobów narracyjnego porządkowania historii. Autorzy w swoich tekstach ukazują, że rocznice w takich państwach mogą pełnić funkcję katalizatora zmian społecznych, a jednocześnie ujawniać głębokie napięcia w rozumieniu wspólnotowych doświadczeń. Analizy te pozwalają także dostrzec, że pamięć o kluczowych wydarzeniach historycznych jest niejednokrotnie przedmiotem rywalizacji pomiędzy różnymi grupami politycznymi, dążącymi do narzucenia własnej interpretacji przeszłości. Tym samym rocznice stają się polem walki o symboliczny kapitał i tożsamość społeczną, a nie jedynie okazją do refleksji.

Ważnym wątkiem poruszonym w numerze jest także relacja między pamięcią narodową a pamięcią międzynarodową. Zderzenie perspektyw różnych państw i kultur ujawnia odmienne sposoby interpretowania wspólnych wydarzeń historycznych oraz sprzeczne oczekiwania wobec ich upamiętniania. Badania nad tymi zjawiskami pokazują, że rocznice mogą wzmacniać współpracę, ale też prowadzić do napięć dyplomatycznych. W wielu przypadkach to właśnie narracje rocznicowe stają się platformą międzykulturowego dialogu, ale również polem sporów wynikających z odmiennych tradycji pamięciowych. Uświadamia to, że pamięć historyczna nie ogranicza się do granic państwowych, lecz funkcjonuje w przestrzeni transnarodowej, w której oddziałują na siebie różne dyskursy. Ta wielowarstwowość perspektyw stanowi istotny element badań nad

polityką pamięci we współczesnym świecie. Artykuły, które znalazły się w niniejszym tomie pokazują, jak skomplikowane bywa łączenie polityki krajowej z międzynarodowymi narracjami pamięci oraz jak rocznice wpływają na relacje między państwami.

Znacząca część analiz skupia się również na roli instytucji – od parlamentów, przez instytuty naukowe, aż po środki masowego przekazu – w procesie budowania narracji rocznicowych. To właśnie one często decydują o tym, jakie wydarzenia zostaną upamiętnione, jakie symbole będą eksponowane oraz jaka logika będzie rządzić oficjalną pamięcią państwową. Badania te pokazują, że instytucje posiadają zdolność kształtowania pamięci w sposób konsekwentny i długofalowy, ale jednocześnie są wrażliwe na zmieniające się konteksty polityczne. Wskazuje to na dynamiczną relację między instytucjonalnymi formami polityki pamięci a oddolnymi praktykami społecznymi. Analiza rocznic w różnych obszarach życia publicznego pozwala dostrzec, jak wielowymiarowa jest współczesna polityka pamięci oraz jak ważną rolę odgrywają w niej mechanizmy komunikacji społecznej. Prasa, media cyfrowe i instytucje kultury wzmacniają lub osłabiają określone narracje, współtworząc przestrzeń publiczną, w której pamięć historyczna podlega ciągłej interpretacji.

Niniejszy tom „Przeglądu Politologicznego” stanowi próbę uchwycenia tej wielowymiarowej, złożonej i dynamicznej natury rocznic historycznych w kontekście współczesnej polityki pamięci. Zgromadzone artykuły prezentują interdyscyplinarne ujęcia, włączające perspektywy politologiczne, socjologiczne, kulturoznawcze i historyczne, co pozwala na wieloaspektową analizę zawartych tu zagadnień. Jako Redakcja mamy nadzieję, że publikacja ta przyczyni się do pogłębienia refleksji nad rolą pamięci w życiu publicznym oraz stanie się inspiracją do dalszych badań nad tematyką rocznic i sposobów ich interpretowania. Jednocześnie wierzymy, że przedstawione analizy pomogą lepiej zrozumieć, jak przeszłość funkcjonuje we współczesnych sporach politycznych i kulturowych, i jak wpływa na kształtowanie tożsamości zbiorowej. Oddając w Państwa ręce ten numer, zapraszamy do lektury i zachęcamy do krytycznego namysłu nad mechanizmami pamięci, które – choć odnoszą się do historii – nieustannie kształtują naszą teraźniejszość.

prof. UAM dr hab. Bartłomiej SECLER

Sekretarz „Przeglądu Politologicznego”

